

Posudek vedoucího diplomové práce **Edmund Trubáček, Cechy v životech řemeslníků (české země, 1731–1853) na příkladu cechů truhlářů**, Praha, 2024, FHS UK

Edmund Trubáček si zvolil téma diplomové práce, které v českém dějepisectví posledních desetiletí nepatří k nejfrekventovanějším. V dnešní době je cechům badatelská pozornost věnována především na lokální úrovni; jistého symbolického revivalu se po roce 1989 dočkaly i při organizaci, sdružování a veřejné prezentaci řemesel. Vstupují-li cechy do veřejného, ale i odborného pole, je tomu vlastní určitá nostalgie za zmizelým světem „pocitivého řemesla“ v době, kdy je nám původ většiny výrobků, kterými se obklopujeme, geograficky i sociálně vzdálen. Postavení cechů v době modernizace a industrializace, kdy k tomuto vzdalování začalo docházet, tedy od druhé poloviny 18. do 19. století, není recentně – až na výjimky – téměř zkoumáno. Pro sekundární literaturu je tak nutné se obracet k dějepisectví marxistickému, které se cechům, manufakturám a průmyslu věnovalo hojně, či až na přelom 19. a 20. století.

Autor si klade dvě hlavní otázky: jednak co ve vymezeném období znamenaly cechy v životě jejich příslušníků a jednak jak se role cechů ve vztahu k jejich příslušníkům v této době měnila. Soustřeďuje se přitom na přechody mezi různými fázemi řemeslnické kariéry, z učně v tovaryše a z tovaryše v mistra. Změna postavení cechů ve společnosti je přitom v literatuře již dostatečně zachycena; v českém prostředí zejména na základě panovnických norem, omezujících v merkantilistickému duchu jejich autonomii a monopoly, a to generálního cechovního patentu z roku 1731 a generálních cechovních artikulí z roku 1739. Z těchto norem a z traktátů o užitečnosti cechů také Trubáček čerpá informace k (z jejich pohledu nežádoucím či excesivním) přechodovým rituálům. Je-li možné tyto cechovní zvyklosti v omezené míře rekonstruovat i pro české země, prameny, přibližující jejich reflexi ze strany příslušníků cechů, tedy ego dokumenty či podobné písemnosti vhodné pro historicko-antropologickou analýzu, zde téměř úplně chybějí. Autor je proto při tázání po významu těchto zvyklostí odkázán na více či méně pravděpodobné spekulace, což nemá vyznít kriticky – je nutno říct, že Trubáčkovy interpretace jsou povětšinou na místě a přiměřené. (Co však na místě není a poněkud popírá smysluplnost jedné z Trubáčkových výzkumných otázek, je konstatování v závěru práce, že „[v]ýznamů, které cech pro řemeslníky mohl mít, bylo pravděpodobně tolik, kolik bylo řemeslníků“, s. 75. Takováto roztržitá perspektiva by

znemožňovala předpokládat, resp. uchopovat kulturu jako soubor sdílených či spolu komunikujících významů.)

Na předložené diplomové práci je třeba ocenit, že vedle dobových tisků se autor pro poznání cechovní každodennosti, vzájemných vztahů mezi členy cechu a proměny rituálů vydal heuristicky i paleograficky nelehkou cestou archivního studia. Využil zejm. prameny truhlářského cechu v Sadské a doplnil je písemnostmi cechů z bližšího i vzdálenějšího okolí (Nymburk, Poděbrady, Beroun, Praha). V případě Sadské, ale i jiných středočeských cechů se nicméně často jedná o dokumenty účetní či evidenční – přechodové rituály, zejm. přijetí učně za tovaryše, a jejich proměnu mezi raným novověkem a 19. stoletím, v nich lze sledovat jen velmi omezeně. Starší historická literatura bohužel při líčení těchto rituálů konkrétní zdroje neuvádí, regionální vlastivědná literatura, mj. František Paroubek pro Sadskou, pak patrně vychází právě ze zmíněných centrálních norem, které tyto zvyky zakazovaly. (Je až nápadné, jak na sebe odkazuje obecná kritika řemeslnických „nešvarů“ v generálním cechovním patentu a jejich zachycení ve starší literatuře; ke konkrétní praxi zdá se není možné proniknout. To však mimochodem platí i pro světový a metodologicky v mnohém určující bestseller v této oblasti – Darntonův „Kočičí masakr“.) S touto výhradou lze souhlasit s Trubáčkovým předpokladem, že přechodovými rituály, jak o nich informují normy a traktáty z německojazyčného prostředí, procházeli i učni v českých zemích (s. 31-33). Stejně tak správný, byť samozřejmý až tautologický je další závěr první části práce, totiž že „cechy mohly mít větší vliv na životy řemeslníků ve chvíli, kdy měly zároveň i výlučné právo spravovat danou řemeslnou komunitu“ (s. 42).

Druhá část je věnována „úpadku cechovního systému“, který ale fakticky tvoří rámeček celé práce, neboť o předchozí tradiční cechovní praxi se v obecné rovině dozvídáme právě z textů, které ji omezovaly či kritizovaly, a s „úpadkem“ tak velmi úzce souvisely. Cechovní monopoly a zvyklosti se jevíly brzdou pro merkantilistické myšlení, zdůrazňující obchod jako zdroj bohatství státu a odmítající všemožné bariéry. (Pro charakteristiku proměn ekonomiky a ekonomického myšlení v 18. století by mimochodem bylo možné použít i novější literaturu než pouze tituly z přelomu 19. a 20. století, například příslušný svazek Velkých dějin zemí Koruny české.) Jednoznačnější odpověď by si v této spojitosti zasloužila otázka, jakého charakteru byl úpadek cechů ve (střední) Evropě v 18. století, resp. to, do jaké míry na něj měla vliv právě státní/centrální deregulace.

Oceňuji skutečnost, že autor vedle obecně interpretativního přístupu k řemeslnické kultuře, inspirované Geertzem, na rituály provázející kariéru příslušníků cechu uplatňuje zejména van Genepovy koncepty liminality. Dochází přitom k závěru, že „při přechodu z učně na tovaryše byl při tomto obřadu vytvářen opravdu nový člověk“, zatímco „[n]abývání mistrovství pro identitu daného člověka nepředstavovalo tak razantní změnu“ (s. 79). Po zkoumání vlivu cechů na život jejich příslušníků na příkladu Sadské ve třetí kapitole Trubáček vnáší v kapitole následující do výkladu ještě další koncept a sice hobsbawmovské „vynalézání tradic“, resp. jeho kategorizaci zvyklostí či sociálně repetitivního, zčásti symbolického jednání. Jako konvence, nesoucí převážně praktický smysl, interpretuje například různé způsoby znesnadňování přístupu do cechu či k mistrovství; přechodové rituály, zejména stávání se tovaryšem, označuje jako zvyky a konečně řemeslnické tradice v hobsbawmovském významu hledá ve veřejné prezentaci cechů v náboženském kontextu, která přetrvala po celé 19. století – ostatně řemeslnické praporce (a cechovní rétorika vůbec) představují onu „vynalézanou tradici“ mnohdy dodnes. Propojením s přechodovými rituály je Trubáčekův výklad řemeslnických zvyklostí poněkud zkomplikován, stejně tak by si jeho typologie konvencí, zvyků a tradic vyžadovala propracování na dalším materiálu, nicméně si myslím, že to hodnotu jeho nakročení ke konceptuální analýze nesnižuje. Co však práci naopak škodí, je její poměrně úsečný závěr, který neshrnuje autorova zjištění, nýbrž pouze předkládá některé otázky, hodné dalšího výzkumu.

Jazykově je předložená diplomová práce poměrně vyrovnaná, pisatel se vyjadřuje vcelku výstižně a úspěšně pracuje i s německojazyčnými a latinskými texty, zčásti za použití strojového překladu (výhradu lze v této souvislosti mít k překladu spojný „grober Knast“ jako „hrubý uzel“ ve významu penis; s. 80, pozn. 218). Ovlivnění dobovými texty někdy vede k nepatříčně archaickým obrátům či slovosledu v autorském textu („za tovaryše bezplatně připovědět“, s. 48; „že i mimo město jí hledat musejí“, s. 69; „kteréhožto roku bylo s praporcem přesto osmkrát chozeno“, s. 74). Nepatříčně, místo 7. pádu, je užitá předložka „skrže“ („dojem, který jsem získal skrže prohlížení místních matrik“, s. 55; „byla vyplácena odměna skrže zvláštní poplatek“, s. 58). Další nenáležité vazby už však archaismu na vrub připsat nelze („dřívějšího konce zaznamenaly“, „za příčinu jsou vnímány“, s. 33; „často jim podobně jako těm v Darntonově příkladu bylo odpíráno je cokoliv naučit“ místo náležitého „se“, s. 34; „slábly tyto přechodové rituály na intenzitě“, s. 66), některé vazby komplikují

porozumění („dávalo řemeslníkům i pocit ... útěchy v jeho smyslnost“, s. 39; „několik případů, kdy bylo žadatele odmítnuto přijat za mistra“, s. 68-69).

K formální stránce patří i formátování textu a především poznámek – v nich text kvůli nadbytečnému užívání odstavců nepůsobí vždy plynule. Ne všechny poznámky jsou zakončeny tečkou, „dvojpoznámky“ typu „89 90“ nejsou účelné. U online zdrojů by konečně bylo třeba uvádět i úplně webový odkaz.

Přes některé formální a kompoziční výhrady však předloženou práci pokládám jednoznačně za vydařenou – vzhledem k nižší vypovídací schopnosti pramenů musela ambicióznímu badatelskému záměru odpovídat širší heuristika a kombinace informací z různých typů pramenů i lokalit (spektrum zkoumaných fondů přitom nejspíš bylo ještě širší, než kolik se jich nakonec do práce dostalo). Práce přinesla poznatky ke každodennosti cechů a zčásti i k jejich sociální roli v malých českých městech v 18. a 19. století; za zajímavé považuji mj. postřehy o zdůrazňování (fakticky „vynalézání“) cechovních tradic v době, kdy společenská relevance a ekonomická síla cechů začala slábnout. V tuto chvíli nejsou závěry výzkumů Edmunda Trubáčka sice „převratné“, ale vzhledem k heuristickým a analytickým schopnostem, které v diplomové práci osvědčil, bych si velmi přál, aby ve svém studiu řemeslnické problematiky na přelomu raného novověku a moderní doby pokračoval. **Práci doporučuji k obhajobě a hodnotím na rozhraní velmi dobře až výborně.**

Praha, 27. 8. 2024